

Kapitülasyonlar

Kapitülasyon, bir anlaşmaya bağlı olarak bir devletin, başka devletlere tanıdığı iktisadi, siyasi ve sosyal ayrıcalıklar olarak tanımlanabilir. “Kapitülasyon” kelimesinin Latince “sözleşme yapma” anlamındaki “capitulare” kelimesinden geldiği tahmin edilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında, Avrupalı devletlerin bu ayrıcalıklar düzenini özellikle Osmanlı Devleti, Mısır ve Çin üzerinde kurdukları görülmektedir. Ancak bu rejimin uygulanmasından en büyük zararı Osmanlı Devleti’nin gördüğü ifade edilebilir. Osmanlı Devleti’nde kapitülasyonlara “Muahedat-ı Atika”, “Uhud-ı Atika” veya “İmtiyazat-ı Atika” gibi adların verildiği görülmektedir.

Kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti’nin büyük devlet olma amacıyla kullandığı araçlardan birisidir. Genellikle kapitülasyonlar denince, Osmanlı’nın 1535 yılında Fransa’ya verdiği ve yedi kez yenilendikten sonra süresiz hale getirilen ayrıcalıklar anlaşılmaktadır. Ancak kapsam olarak kapitülasyonların daha geniş bir kavram olduğu bilinmektedir. Örneğin, Osmanlı Devleti kapitülasyonları fethettiği yerlerde işgalci değil de kalıcı olmanın bir ilkesi olarak uygulamıştır.

Kapitülasyonlar, dar ve geniş anlamda tanımlanabilir. *Geniş anlamda kapitülasyonlar*, “Avrupalı devletlerin kendi ülkeleri dışındaki sürekli ya da geçici olarak bulunan yurttaşlarının, ülkesinde buldukları devletin yetkilerinin dışında kalmak ve kendi devletlerinin yetkisine bağımlı olmak biçiminde elde ettikleri ayrıcalıklar ile ticaret ve gümrük konularında elde ettikleri kolaylıklar ve imtiyazlar” olarak tanımlanabilir. *Dar anlamda ise kapitülasyonlar*, 16.yy’dan itibaren Avrupalı güçlerle Osmanlı Devleti arasında imzalanan anlaşmaları ifade eder.

Osmanlı Devleti’nin kapitülasyon antlaşmalarıyla Avrupalı devletlerin yurttaşları Osmanlı topraklarında birçok kişisel, adli ve ticari imtiyazlar elde etmişlerdir. Bu imtiyazlar şu şekilde sıralanabilir:

a) Kişisel İmtiyazlar: Yabancılar kendi din ve mezheplerine ait kiliselerde serbestçe ibadet edebilirlerdi. Kendi dinsel yöneticilerini rahatlıkla seçtikleri gibi, bu din adamlarının mabetleri içinde ve dışında dokunulmazlıkları da bulunurdu. Mevcut kiliseleri onardıkları gibi, yeni kiliseler de inşa edebilirlerdi. Yabancılar Osmanlı ülkesinde istedikleri yerde (Mekke ve Medine hariç) hiçbir kayda bağlı olmadan oturabilirler, suç işleseler bile sınır dışı edilmezler, serbestçe ticaret yapıp istedikleri malları alıp satarlardı. Yabancıların buldukları ev, iş yeri ve ticarethanelerine ne olursa olsun konsoloslukların bir tercümanı hazır bulunmadıkça girilemez ve arama yapılamazdı. Konsoloslar tercüman ve kavaslarla birlikte bütün konsoloshane memurları imtiyazlardan yararlanırdı. Yabancılar kendi okullarını açıp buralarda istedikleri gibi eğitim ve öğretim yapabilir, ders içeriklerini kendileri belirleyebilirdi. Bu imtiyazlara kendi sağlık kuruluşlarını kurmaları da dahildi. Bu sağlık kuruluşlarında kendi doktorları aracılığıyla da imtiyaz elde edebilmekteydiler.

b) Adli İmtiyazlar: Osmanlı’daki yabancıların kendi aralarındaki davaların yargısı konsoloshanelerdeki hâkim ve mahkemelerin yetkisi altındaydı. Osmanlılarla olan davalar ise mahkemelerde ancak yabancıların bağlı bulunduğu konsolosluğun tercümanı huzurunda görülürdü. Eğer tercüman gelmemiş veya davayı bırakıp gitmişse dava olduğu gibi kalırdı. Yabancıları gözetim hakkı konsoloslara ait idi. Tercüman olmadıkça suçüstü durumunda bile kişi, gözetim altına alınamazdı. Mahkûm edilen yabancı, cezasını, Osmanlı hapisanelerinde değil konsolosluklarının hapisanelerinde çekerdi. Her türlü adli tebligatlar konsolosluklarca yapılırdı.

c) Ticari İmtiyazlar: Yabancıların ticari imtiyazları onların bütün vergilerden muaf tutulmalarıydı. Sadece gayrimenkul

vergileri, ithalat ve ihracat vergilerini kendi devletlerinin Osmanlı'ya izin verdikleri derecede öderlerdi. Rahatlıkla ticaret yapabildikleri gibi Osmanlı karasularında gemi işletmeciliği, yolcu ve eşya naklini de ellerinde bulundururlardı. Özellikle kıyı bölgelerinde yabancıların postane açma hakkı vardı. Yabancılar gelen ve giden her türlü mektup, telgraf ve paketler hükümet ve yerel yönetimler tarafından denetlenemezdi.

Osmanlı Devleti'nde kapitülasyonların devlet yıkılana kadar işleyen bir kurum olarak devam etmesinin nedenleri dört ana madde altında ifade edilebilir:

1- 13. yy'da Osmanlı Devleti kurulduğunda, çevresindeki ülkelerde toplumlararası bir gelenek olarak kapitülasyon kurumu vardı. Örneğin, Bizans, iç ve dış siyasetini sürdürmek için çeşitli ülkelere imtiyazlar vermişti. Selçuklular ve Akdeniz kıyılarındaki Arap ülkeleri de yabancılar çeşitli kapitülasyon hakları tanımışlardı. Söz konusu bölgelerin egemenliği Osmanlılara geçince, doğal olarak kapitülasyon kurumu da Osmanlılara geçmiş oldu.

2- İslam hukukunun geçerli olduğu Osmanlı Devleti'nde, İslam yasaları sadece Müslümanlar üzerinde uygulanmaktaydı. Müslüman olmayan Hıristiyan, Musevi ve diğer kimselere İslam hukuku kuralları uygulanmayarak, kendi dinlerine göre işlem yapılması kabul edilmişti. Dolayısıyla, Osmanlı ülkesinde bulunan Avrupalı devletlerin vatandaşlarına kendi devletlerinin yasalarına uygun olarak davranma hakkının verilmesinde bu dinsel farklılığın ve Osmanlı'nın hoşgörüsünün etkisi vardır denilebilir.

3- Kapitülasyonların uygulanmasının bir diğer nedeni ise ekonomiktir. Osmanlı Devleti Avrupalı tüccarların, kendi sınırlarından mal geçirmesine izin vererek transit ticaretten gelir elde etmeyi amaçlamıştır. Örneğin, Portekizliler tarafından Afrika'nın güneyi dolaşarak, Hindistan yolunun keşfi, Ortadoğu'dan geçen Hindistan ticaret yolunun okyanuslara kayma tehlikesini ortaya çıkarınca, Osmanlı yöneticileri Avrupalı tüccarları Doğu Akdeniz'e çekebilmek için kapitülasyonları bir araç olarak kullanmışlardır.

4- Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinden siyasal dostlar kazanmak amacıyla da ticari ayrıcalıklar tanımışlardır.

Genellikle, Osmanlı Devleti kapitülasyonlarının başlangıcı olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1535 tarihinde Fransızlarla yapılmış olan kapitülasyon antlaşması gösterilir. Ancak bazı yazarlar kapitülasyonların tarihçesini Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerine kadar götürüp fethedilen yerlerde daha önceden var olan ayrıcalıkları devam ettirdiklerini ifade etmektedirler.

Tarihsel sürece bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin ilk olarak 1352 yılında Cenevizlilere ve daha sonra da Venedik ve Floransa'ya ticari imtiyazlar verdiği, 1387 yılında ise yine Cenevizlilere yeni kapitülasyon ayrıcalıklarının tanındığı görülmektedir. Ayrıca, 1411, 1419, 1430 ve 1446 tarihlerinde, İtalyan kent devletlerine yeni ayrıcalıkların tanındığı görülmektedir. 1453'te İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmet daha önce Galata'da yerleşmiş ve Bizanslılardan bir takım kapitülasyon hakkı elde etmiş Cenevizlilere bir ahitname ile bu ayrıcalıkların sürmesine izin vermiştir.

1535 yılında Fransa'ya verilen imtiyazlar, daha kapsamlı olması ve öteki Avrupa devletleriyle sonraki yıllarda imzalanan ticaret antlaşmalarının altyapısını oluşturması sebebiyle, büyük bir önem taşımaktadır. Bu antlaşmanın ekonomik yönü yanında siyasi yönü de bulunmaktadır. Antlaşmaya göre, Fransız bayrağı taşıyan gemiler Osmanlı egemenliğinde bulunan bütün limanlarda serbestçe ticaret yapabileceklerdi. Diğer yabancı devletlerin gemileri ise, Osmanlı egemenliğinde bulunan denizlerde ancak Fransız bayrağı altında ticaret yapabileceklerdi. Bu sayede Fransızlar, kapitülasyonlar gereği Osmanlı denizlerinde serbestçe ticaret yapma özgürlüğüne kavuşmuştu.

Fransa, 1536, 1569, 1581, 1597, 1604, 1673 ve 1740 yıllarında olmak üzere yedi kez kapitülasyon hakkı elde etmiştir. 1740 kapitülasyonlarıyla, Fransa'ya tanınan haklar daha da genişletilmiş, diğer Batılı ülkelere de aynı hakların tanınması kabul edilmiştir. 1740 kapitülasyonlarından sonra Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki yabancı devletlere çok geniş ticaret yapma olanakları sağlanmış, hatta bu haklar sayesinde İstanbul'da yabancı postaneler açılmıştır.

Fransa'nın dışında, 1580 tarihinde, İngilizlere de ayrıcalıklar verilmiştir. Osmanlıların İngiliz kumaşlarını daha ucuza almak ve silah yapımı için gerekli olan çelik ve teneke gibi hammaddeleri kolayca temin etmek fırsatını değerlendirmek istemeleri İngiltere'ye tanınan bu ayrıcalıkların sebepleri arasındadır. Tarihsel sürece bakıldığında, 16. yüzyılda Fransa, İngiltere ve daha sonraları Hollanda, Avusturya, Prusya gibi devletlere ayrıcalıklar verildiği görülmektedir.

1739 tarihinde Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Belgrat Antlaşması ile her iki tarafın tüccarlarına ticaret serbestisi verilmiş, ancak Karadeniz'de yapılacak taşımacılığın yalnız Türk gemileriyle gerçekleştirilmesi koşulu konulmuştur. 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Avrupalılara olduğu gibi Rusya'ya da Karadeniz, Boğazlar ve Tuna da dahil olmak üzere Türk sularında deniz taşımacılığına izin verilmiştir.

18. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti, Avrupa ülkeleriyle olan ilişkilerinde, politik amaçlarla cömert imtiyazlar vermeye devam etmiştir. Ancak, kapitülasyonlarla gerekli olan bütün emniyet ve kolaylıklar sağlanmış olmasına rağmen, bu kapitülasyonların suiistimal edildiği görülmüştür. Osmanlı ekonomisini ve toplumsal yapısını olumsuz yönde etkilemiş olan kapitülasyonların kaldırılması ile ilgili ilk adım 1856 Paris Konferansı'nda atılmıştır. Osmanlı Devleti bu antlaşma ile Avrupa devletleri arasına alınmış, ama yine de kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırma gücünü kendinde bulamadığı için, sadece ilgili devletlerin elçiliklerine kapitülasyonların aksayan yönlerini belirtmekle yetinmiştir. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde büyük devletlerle yaptığı görüşmelerde, sürekli olarak savaşta taraf olmak için kapitülasyonlar konusunda düzenlemeler yapılmasını şart koşmuştur. İttihat ve Terakki Hükümeti kapitülasyonlardan kurtulma gereğini anlamış iken, yabancı devletlerin kapitülasyonların kaldırılmasına kesin olarak istekleri olmadıkları da anlaşılmıştır. Görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine İttihat ve Terakki Hükümeti çok önemli bir kararla 9 Eylül 1914 tarihinde kapitülasyonları kaldırdığını tüm elçiliklere bildirmiştir. Ancak nota, antlaşmalara dayanan bir düzenin tek taraflı bir işleme ortadan kaldırılamayacağını ileri süren Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'nın sert protestolarıyla karşılaşmıştır. Savaşta Osmanlı Devleti'nin müttefiki durumundaki Almanya ve Avusturya bile Osmanlı Devleti'nin bu kararına karşı çıkmış; ancak Almanya daha sonradan Osmanlı Devleti ile yaptığı gizli bir antlaşma ile (11 Ocak 1917), diğer devletlerin de kabul etmesi şartıyla, kendi kapitülasyon haklarından vazgeçmeyi kabul etmiştir. Almanya ile 1917'de imzalanan antlaşma sonrasında aynı koşullar çerçevesinde Avusturya-Macaristan ile de görüşmelere başlanmış ve kaldırılma kararı bu devlete de kabul ettirilmiştir. Aynı şekilde, 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk antlaşması ile Rusya da Osmanlı Devleti'ndeki kapitülasyonları tanımadığını dünyaya duyurmuştur.

I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle, 1914'ten beri kaldırılmış olan kapitülasyonların durumu tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Örneğin, 19-20 Ocak 1919'da ateşkesin hemen sonrasında İngiltere, Fransa, İtalya arka arkaya verdikleri müşterek karar ile yurttaşları hakkında kapitülasyon usulüne uyulmasını ve Belçika, Yunanistan, Karadağ, Romanya ve Sırp yurttaşlarına da verilmiş imtiyazlar çerçevesinde davranılmasını istemişlerdir. Millî Mücadele sırasında, 23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihleri arasında gerçekleştirilen Erzurum Kongresi'nin 5. Maddesi'nde yer alan "*Hristiyan unsurlara siyasi hakimiyetimizi ve içtimai muvazenemizi bozucu imtiyazlar verilemez.*" sözleriyle kapitülasyonlar

konusunda alınan tavır ortaya konmuştur. Aynı kararlar Sivas Kongresi'nde de kabul edilmiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kabul ettiği Misak-ı Millî'nin 6. Maddesi'nde; *"...Bu nedenle siyasi, yargısal, parasal alanlarda gelişmemizi önleyici sınırlamalara (kapitülasyonlar) karşıyız."* denilmiş ve siyasi, adli, mali gelişmemize engel kayıtlar olan kapitülasyonlara karşı olunduğu vurgulanmıştır. İstanbul'un işgali ve Meclis'in feshedilmesi sonrasında, Ankara'nın 7 Haziran 1920'de İstanbul Hükümeti tarafından yapılan kanunlar, düzenlemeler, borçlanmalar ile yabancılara verilen imtiyazların tanınmayacağına dair kanun, her tarafta yayımlanmıştır. Böylelikle alınan kararlar gereği Ankara'nın hâkim olduğu bölgede kapitülasyonlar durdurulmuştur. Bu dönemde Ankara Hükümeti'nin yaptığı önemli bir gelişme de 28 Temmuz 1336 (1920) tarihli *"Gümrük resminin 5 misline yükseltilmesine dair kanun"* dur. 1921'de çıkartılan bir başka kanun ile de bazı malların gümrük vergisinin üç misli daha artırılması sonucunda 1916 tarifesine göre, gümrük vergileri on beş misli artırılmıştır. Ancak, 10 Ağustos 1920 tarihli İstanbul Hükümeti tarafından imzalanan Sevr Antlaşması, kapitülasyonların yeniden kurulmasını öngörmüştür. Sevr Antlaşması'nın kapitülasyonlarla ilgili maddeleri 261. ve 317. maddeler arasındadır. Buna göre; *"Kapitülasyonlar, 1 Ağustos 1914'ten evvel, bunlardan doğrudan doğruya veya dolayısıyla istifade eden devletler menfaatine yeniden tesis edilecek ve 1 Ağustos 1914'ten evvel bunlardan istifade etmeyen müttefik devletlere de temsil edilecek; yabancı postaneler yeniden açılacak, muahedelerden sayılanlardan başka hangilerinin meriyete geçmesi lazım geldiğini devlete bildirecekler"* denilmiştir.

Ayrıca Sevr'de 141. madde ile azınlık okullarına, devletin hiçbir müdahalesinin olamayacağı, yabancı şirketlerin tüm haklarının geri verileceği de belirlenmiştir. Kısaca, Sevr Antlaşması'nda Osmanlı Hükümeti tarafından kapitülasyonların kaldırılması, eksiltilmesi ve değiştirilmesi yolunda çıkarılmış olan bütün kanunlar, kararnameler, nizamname ve talimatnameler hükümsüz sayılmıştır.

1921 Şubat ayında bir Amerikan destroyerinde görüşen Ankara Hükümeti ile Amerikalı yetkililer arasında Amiral Bristol'e iletilmek için verilen notada, TBMM'nin temel amacının, Anadolu halkının siyasi ve ekonomik birliğini sağlamak olduğu belirtilmiş ve kapitülasyonların kaldırılması koşuluyla Amerika ile dostane ilişkilere başlanacağı anlatılmıştır. İlaveten 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Sovyet Rusya, Türkiye'deki kapitülasyonları yok saymıştır.

Mustafa Kemal ve arkadaşları kapitülasyonlar ortadan kalkmadan tam bağımsızlığa kavuşamayacaklarının farkındaydılar. Bu nedenle Lozan'a giden heyete verilen talimatlardan birisi de kapitülasyonların kesinlikle kaldırılması idi. Kapitülasyonların hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde ve genel olarak ortadan kalkması, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile mümkün olabilmıştır. Şüphesiz bu sonucun elde edilebilmesi büyük mücadeleleri gerektirmiştir. Lozan'da, 2 Aralık 1922'de toplanan ilgili komisyon "Kapitülasyonlar" meselesini ele alırken Komisyon Başkanı İtalya Dışişleri Bakanı Garroni, kapitülasyonların yerine, yasama ve yargı alanlarında Türkiye'nin egemenlik hakkı ile bağdaşabilecek başka bir formül getirilmesi teklifinde bulunmuş ve bunların görüşülmesi için üç tali komisyonun kurulmasını önermiştir. Ona karşılık veren İsmet Paşa, kapitülasyonların bir ulusun bağımsızlığı ile asla bağdaşamayacağı gerçeğini dile getirerek, onların başka bir tarzda bile olsa önlerine sunulmasını hiçbir surette kabul edemeyeceklerini vurgulamıştır. İsmet Paşa ayrıca Türkiye'deki yabancıların durumunun tüm uygar ve bağımsız devletlerde yürürlükte olan genel yasalara benzer yasalarla güvence altına alındığını belirtmiş, Türk delegasyonunun ancak kapitülasyonların tümünden kaldırılması şartıyla tali komisyonlardaki çalışmalara katılabileceklerini vurgulamıştır. İsmet Paşa'ya karşılık veren Lord Curzon, kapitülasyonların antlaşma haklarına dayandığını, tarafların birbirlerine danışmadan ve kapitülasyonların yerine yeni bir sistem koymadan onları kaldıramayacağını ısrarla savunmuştur. İsmet Paşa'nın, Curzon'a verdiği cevapta Komisyon'un Türkiye'deki yabancılar konusunda Devletler Hukuku genel kurallarına

göre karşılıklı ticaret antlaşmaları yapılması olanaklarını araştırabileceğini söylediği bilinmektedir. Bağlaşıkların uzlaşmaz tutumları, uzun süre Türklerin tali komisyonların çalışmalarına katılmamaları sonucunu doğurmuş, Lozan'da bu siyaset sürdürülürken, iç basında da kapitülasyonların devamında ısrar eden Fransa aleyhinde büyük bir mücadele başlatılmıştır. Neticede Lord Curzon'un, ABD Temsilcisi Child'la birlikte İsmet Paşa'yı ziyaret ederek tüm kapitülasyonları kaldırmaya ve bunu Antlaşmaya bir madde halinde eklemeye hazır olduklarını bildirdikleri görülmüştür. Ancak bunun bir şartı vardır. Türk adli sistemi gelişimini tamamlayana kadar kendilerinin onaylayacağı geçici bir sistem yürürlüğe girecektir. Tahmin edilebileceği gibi bu şart da İsmet Paşa tarafından kesinlikle reddedilmiş, İsmet Paşa'nın sert ve kararlı tutumu sayesinde kapitülasyonlar Lozan Antlaşması ile kayıtsız şartsız ortadan kaldırılmıştır. Antlaşmanın 28. Maddesi; *"Yüksek âkit taraflar, Türkiye'de kapitülasyonların bütün nokta-i nazarlardan tamamen ilgasını her biri; kendisine taallûku cihetinden kabul ettiklerini beyan ederler."* hükmünü getirmiştir. Bu arada Lozan Antlaşması'na taraf olmayan devletler de sonradan değişik vesilelerle ve özellikle gümrük ve ticaret antlaşmaları düzenlemek yoluyla kapitülasyon ayrıcalıklarının sona erdiğini kabul etme yoluna gitmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin en çok borç aldığı devlet Fransa idi ve Lozan Antlaşması'nın 46. Maddesi'ne göre borçların ödenmesi için müzakereler devam edecekti. Fakat kapitülasyon geleneğini sürdürme eğiliminde olan Fransa, Türkiye'ye ödemede sürekli sorun çıkarıyordu. 13 Haziran 1928'de imzalanan antlaşma ile ödeme bir takvime bağlandı ve Osmanlı Düyun-u Umumiye Sistemi tamamen kaldırılmış oldu. Fakat 1929 dünya ekonomik krizinin etkisi ile Türkiye yine ödeme zorluğu ile karşılaştı ve esneklik talep etti. 22 Nisan 1933'te Paris'te yeni borç sözleşmesi imzalanarak Türkiye'nin lehine düzenlemeler yapıldı. Bu dönemde meydana gelen diğer önemli bir sorun da Türkiye'nin kapitülasyon sisteminin kalıntılarını temizlemek amacıyla aldığı tedbirler arasında, 1929'da çıkarılan kanunla, bir Fransız şirketi tarafından işletilen Adana - Mersin demiryolunun satın alınmak istenmesi ve Fransa'nın buna direnmesidir. Fransa'nın 1923-1932 döneminde, Misak-ı Millî'yi ilk tanıyan İtilaf Devleti olmasına rağmen Türkiye'ye karşı kapitülasyon anlayışını sürdürme geleneği, ilişkileri olumsuz bir çerçeveye oturtmuştur.

Kapitülasyonların Osmanlı Devleti üzerine oldukça kötü etkileri olmuştur. Kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'nin ekonomik gücünü sarsmış, yerli sanayii çökertmiş, ticaretin dengesini bozmuş, bütçe açığını arttırmış ve borçlanmayı hızlandırmıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin bozulması ile birlikte, çıkan isyan ve savaşlarla hızlanan bir süreçte çöküşe doğru gidilmiştir. Kapitülasyonların Lozan'da tasfiye edilmesinin önemi oldukça büyüktür. Türkiye Cumhuriyeti'nin tam bağımsız olması ancak kapitülasyonların kaldırılması ile mümkün olmuştur. Bu sayede uluslararası ortamda prestij ve etkinlik artmış, siyasi, adli ve ekonomik alanlarda tam bağımsızlık kazanılmış ve gelecek olumlu gelişmelerin yolu açılmıştır.

Dilek TEMİZ DİNÇ

KAYNAKÇA

ACARTÜRK, E., KILIÇ, R., "Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların İktisadi ve Siyasi Perspektiften Analizi", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 29(2), 2011, s.1-21. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huniibf/issue/7865/103707>

AKGÜNDÜZ, A., **Belgeler Gerçekleri Konuşuyor (3)**, Nil Yayınları, İzmir 1991.

ARAS, T. R., **Lozan'ın İzinde 10 Yıl**, İstanbul 1935.

BİLSEL, C., **Lozan Barış Antlaşması**, Cilt I-II, A. İhsan Matbaası, İstanbul 1933.

ÇUFALI, M., "Kapitülasyonların Mahiyeti ve Osmanlı Devleti'nin Yıkılışındaki Rolü", **Türk Yurdu Dergisi**, C XIX-XX, S 148-149, 2000, s.156-164.

EROĞLU, H., **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınevi, İstanbul 1982.

İNALCIK, H., **Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**, 30. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

JAGİC, S., **Constantinople**, 6 avril 1536..., *Revue plurielles*, 2010, http://www.revuesplurielles.org/_uploads/pdf/12/110/111jagic.pdf (10.06.2022).

KARACAN, A. N., **Lozan**, Milliyet Yayını, İstanbul 1971.

KURDAKUL, N., **Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar**, Döler Neşriyat, İstanbul 1981.

MERAY, L. S., **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, Takım II, C.I, Kitap I**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1972.

NEBİOĞLU, O., **Kapitülasyonlar**, İş Bankası Yayınları, Ankara 1986.

PAMİR, A., "Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 51, 2002.

PAZARCI, H., **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Turhan Kitabevi, Ankara 1992.

SONYEL, S., "Lozan'da Türk Diplomasisi", **Bellekten**, C XXXVIII, S 149, 1974, s.41-115.

TAMER, T., "Lozan ve Kapitülasyonların İlgası", **İ.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C VII, S 4, 1941, s.730-765.

YAVUZ, A., **Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdettiği Milletlerarası Andlaşmalar**, Dışişleri Bakanlığı Yayını, 1976.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kapitulasyonlar/?pdf=3547> adresinden erişilmiştir